

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของประเด็นปัญหาในการศึกษา

ปัจจุบัน ความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรเป็นประเด็นปัญหาละเอียดอ่อนซับซ้อนมากกว่าปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรหรือการเพิ่มขึ้นของประชากรภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด ทั้งนี้เนื่องจากอำนาจการจัดการและเข้าถึงทรัพยากรเชื่อมโยงอยู่กับกระบวนการสร้างความหมายเพื่อแยกแยะคนกลุ่มต่างๆ ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการแบบรวมศูนย์ที่มองทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเป็นเศรษฐกิจทรัพย์ ความคิดกระแสหลักที่เชื่อมั่นในกลไกจัดการของระบบตลาดและระบอบกรรมสิทธิ์แบบรัฐและกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลที่รัฐนำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากร จึงละเลยมิให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนท้องถิ่น

การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐในปัจจุบันจึงเป็นที่มาของนโยบายที่แยกคนออกจากป่า เพื่อให้กลุ่มอำนาจและภาคธุรกิจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นต้องแปลกแยกจากทรัพยากร ขาดความมั่นคงทั้งเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินและความมั่นคงในการดำรงชีวิต ที่ผ่านมาชุมชนเหล่านี้มักอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบ ตกเป็นผู้ที่ถูกกระทำจนต้องลอยร่นจากอำนาจของรัฐ ภายใต้การจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เบียดขับชาวบ้านจากทรัพยากรที่เป็นแหล่งดำรงชีวิต ชุมชนท้องถิ่นได้มีการเรียนรู้ สร้างแนวทางในการต่อสู้ และมีความเคลื่อนไหวในการเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรของตนเอง รวมทั้งพยายามรื้อฟื้น “มายาคติ” ที่รัฐใช้โดยการกำหนดนิยามความหมายของป่า และความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่มีกับป่าเสียใหม่ เพื่อสร้างภาพตัวแทน และเรียกร้องสิทธิอันพึงมีในการดำรงชีพ

งานศึกษาชิ้นนี้ เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นการเมืองของการจัดการทรัพยากร โดยมุ่งที่จะอธิบายปฏิบัติการของรัฐและของชาวบ้านในการช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมผ่านการนำเสนอภาพตัวแทน ทั้งนี้ เนื่องจากแนวคิดการจัดการของรัฐปรากฏในทิศทางที่ลดทอนความคิดความเข้าใจของชุมชนท้องถิ่นที่ซับซ้อนให้เป็นเพียงภาพของสังคมล้าหลัง มองข้ามภูมิปัญญาที่ได้สืบทอดและเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่สร้างความหลากหลายให้กับวัฒนธรรมของโลกว่าเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางสังคมที่ง่ายๆ ของสังคมที่ไม่พัฒนาและเป็นภาพลักษณ์ที่ถ่วงความทันสมัยของสังคมไทยในยุคที่ต้องการความโดดเด่นและต้องการการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นประเทศ

การเสนอภาพตัวแทนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจถึงมิติทางการเมืองของการเสนอภาพตัวแทน (the politics of representation) ที่มีความเป็นพลวัต ผู้ศึกษาจึงต้องการชี้ให้เห็นว่าภาพตัวแทนการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนม้งเป็นพื้นที่ของการประดิษฐ์ ต่อรองและช่วงชิง (terrain of inventions and contestation) เพื่อมุ่งอธิบายแนวคิดเบื้องหลังที่ต้องการนำเสนอของภาพทั้งทางด้านปฏิบัติการในระดับชีวิตประจำวัน รูปธรรมของการเคลื่อนไหวผ่านเครือข่ายสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างคำอธิบายชุดใหม่ผ่านการสร้างวาทกรรมของนักวิชาการในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นพลวัตของการเมืองของการเสนอภาพตัวแทนที่มีผลกระทบต่อชีวิตชุมชนท้องถิ่นในบริบทของการแย่งชิงทรัพยากรที่ทวีความขัดแย้งรุนแรงขึ้นทุกขณะ

ในอดีตก่อนการเข้ามาของแนวความคิดรัฐชาติสมัยใหม่ ประเทศไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการควบคุมดินแดน (territorial control) ตามแบบตะวันตกแต่ให้ความสำคัญกับการควบคุมกำลังคน (man power) เนื่องจากในอดีตแรงงานหายาก ในขณะที่ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่าไม้ หรือแหล่งน้ำมีอยู่มากมาย ต่อมาเกิดการเข้ามาของแนวความคิดรัฐชาติและตามด้วยระบบการผลิตเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่าไม้ และน้ำจึงมีมูลค่าและกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ทรัพยากร” ตามความหมายทางเศรษฐศาสตร์ การเข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐ อันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขยายอำนาจผ่านการครอบครองพื้นที่ (territorialization) Vandergeest and Peluso (1995) จึงส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนที่มีมาแต่อดีต นำไปสู่ความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรในช่วงเวลาต่อมา อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการครอบครองพื้นที่ภายในราชอาณาจักรดำเนินไปในลักษณะที่รัฐได้ขยายอำนาจในการควบคุมพื้นที่ป่าและทรัพยากรป่าส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฝ่ายที่สูญเสียถูกกีดกันเบียดขับออกจากอำนาจการเข้าถึงทรัพยากร ยิ่งรัฐเพิ่มอำนาจในการควบคุมทรัพยากรมากขึ้นเท่าใด ชุมชนท้องถิ่นก็ถูกกลืนอำนาจในการควบคุมทรัพยากรไปเท่านั้น

นอกจากการใช้ยุทธศาสตร์ “การครอบครองพื้นที่” ที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าประเทศไทยยังใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการทำลายความชอบธรรมของความรู้ท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร พร้อมกับหยิบยกมายาคติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรในทิศทางที่ไม่ยั่งยืนของชาวบ้าน การใช้ทรัพยากรที่ขาดจริยธรรมการอนุรักษ์ และการขาดจิตสำนึกต่อพื้นที่ต้นน้ำ กับทั้งนำเสนอภาพการใช้ทรัพยากรของชุมชนบนพื้นฐานของสิทธิตามจารีตประเพณีดั้งเดิมให้กลายเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แบบแผนการเกษตรของชุมชนบนพื้นที่สูงที่ถูกสร้างภาพมายาคติเป็น “ไร่เลื่อนลอย” ที่มีลักษณะทำลายทรัพยากรป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนพื้นราบและเป็นการใช้ทรัพยากรไปในทิศทางที่ทำลายความสมดุลของระบบนิเวศน์และ

ไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนอันเป็นปัญหาสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาและจัดต่อวาทกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Pinkaew 1999)

อาจกล่าวได้ว่า ที่ผ่านมาวาทกรรม “ชาวเขา” ได้ถูกสร้างขึ้นมาโดยรัฐไทยสมัยใหม่อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงให้กลับกลายเป็น “ผู้ก่อการร้าย พวกปลุกผี และพวกตัดไม้ทำลายป่า” (Pinkaew 1989) วาทกรรมว่าด้วยชาวเขายังได้สร้างนัยทางการเมือง การสร้างตัวตนความเป็นชาติ ดังคำกล่าวแสดงให้เห็นตำแหน่งแห่งที่ของชาวเขาที่อยู่นอกเหนืออาณาบริเวณของ “เจ้าของประเทศ” ที่ว่าคนเหล่านี้ไม่ใช่คนไทยแต่อาศัยอยู่ในแผ่นดินของชาติไทยและการดำรงอยู่ของคนเหล่านี้ได้สร้างปัญหาให้แก่ชาติไทย (ปีนแก้ว 2541) เช่นเดียวกับข้อสังเกตของ Thongchai (1993) ที่ว่าวาทกรรมว่าด้วยชาวเขาได้สร้าง “ความเป็นอื่น” (otherness) ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมความแตกต่างจากคนไทยโดยส่วนใหญ่ให้กลายเป็นคนชายขอบ อรรถจักร (2542) ได้ให้ความเห็นว่าหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้กลายเป็น “ผู้ร้าย” ที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมไทย ในนัยนี้ จึงเท่ากับเป็นการสร้างความชอบธรรมในการที่รัฐจะใช้อำนาจเข้าไปจัดการและเป็นการสร้างภาพให้นโยบายตลอดจนความช่วยเหลือต่างๆจากรัฐกลายเป็นการช่วยเหลือผู้ร้ายให้กลายเป็นคนดีในที่สุด ประการสำคัญคือการสร้างวาทกรรมของความเป็นอื่นให้ซึมซับสู่สังคมไทยนั้นได้ถูกกระทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าโดยผ่านสื่อประเภทเอกสารราชการ ตำราเรียน หนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อเหล่านี้ถือมีอิทธิพลสูงมากในการชี้นำพฤติกรรมของคนในสังคม ตลอดจนการสร้างอุดมการณ์ของคนในประเทศและกำหนดทิศทางการพัฒนาของรัฐ (กฤษดาวรรณ 2543 อ้างใน ประสิทธิ์ 2545)

ในขณะเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นได้มีการตอบโต้ต่อปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรอันเนื่องมาจากการขยายอำนาจของรัฐ การตอบโต้ของชุมชนมิได้จำกัดรูปแบบอยู่แค่การเจรจาต่อรอง การประท้วง หรือลงเอยด้วยการใช้ความรุนแรงเช่นในอดีต หากแต่มีปฏิบัติการที่นำเสนอชุดคำอธิบายและองค์ความรู้ชุมชนในการจัดการทรัพยากร การรื้อฟื้นประเพณีในการอนุรักษ์ป่าและสิทธิตามประเพณีมาทำให้ปรากฏเพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรอันเป็นแหล่งพึ่งพิงและวิถีชีวิตแห่งการดำรงอยู่ของชุมชน การชูประเด็นของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการทรัพยากรที่ยึดเอาชุมชนเป็นฐานหลัก (ลินซ์ และทานิส 2535, Poffenberger and Betsy 1993) เช่นเดียวกับที่วาทกรรมป่าชุมชนได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงทั้งในวงวิชาการ การวิจัยการประชุมสัมมนา องค์กรพัฒนาเอกชนและขบวนการประชาชน อันแสดงให้เห็นความพยายามในการตอบโต้ต่อการครอบงำของวาทกรรมหลักทางด้านสิ่งแวดล้อมผ่านการสร้างวาทกรรมด้านของคนที่อ้อยโอกาสในสังคม

วาทกรรมป่าชุมชนจึงเป็นปรากฏการณ์หนึ่ง que แสดงให้เห็นการปรับตัวของชุมชนที่เป็นไปในทิศทางที่เห็นได้ว่าชุมชนมีศักยภาพและความรู้ในการจัดการทรัพยากรที่มีความเป็นสถาบันที่สมควรออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน ในยุคปัจจุบันที่ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้มีความสลับซับซ้อนขึ้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทรัพยากรป่าไม้ต่างก็แสวงหายุทธวิธีที่จะช่วงชิงการนำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนได้เบียดแทรกขึ้นมาโดยมองตัวเองในฐานะตัวผู้มีความสำคัญที่จะช่วงชิงการนำในการจัดการทรัพยากร (Pinkaew 1997) การต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำมีความลึกซึ้งมากขึ้น ไม่เพียงแต่การเรียกร้องสิทธิที่สูญเสียไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้หิยบยกเอาลักษณะบางประการทางวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากรมาแสดง (reinventing tradition) (Hobsbawm 1983) จึงเป็นความพยายามที่จะเปิดโปงและรื้อทิ้งมายาคติแบบเดิม (demythification) และสร้างความหมายใหม่ให้แก่การจัดการทรัพยากร โดยท้องถิ่น

ในกรณีของภาคเหนือของประเทศไทย แม้ว่าจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานอยู่มากมายหลายสิบกลุ่ม แต่กลุ่มที่โดดเด่นและมักถูกสังคมไทยสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นผู้ร้ายรวมถึงเป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยบนที่สูงในภาคเหนือของสังคมไทยก็คือ ม้งซึ่งมักถูกสังคมและรัฐไทยตีตราให้เป็นผู้บ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศชาติ นับตั้งแต่การเป็น “เมี้ยวแดง” ในยุคสงครามแย่งชิงประชาชน (Kammerer 1989, Tapp 1989) การที่ม้งเป็นผู้ปลูกฝิ่นมากที่สุดของประเทศ (Tapp 1986, ประสิทธิ์ 2541) เป็นผู้ตัดไม้ทำลายป่าอันเนื่องมาจากการทำไร่เลื่อนลอย เป็นผู้สร้างมลภาวะใช้สารเคมีและทำลายทรัพยากรธรรมชาติในเขตน่านน้ำเพราะการทำเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบด้วยสาเหตุของภาพลักษณ์ของม้งที่ถูกสร้างอย่างเลวร้ายในประเด็นของการใช้ทรัพยากรที่กล่าวไปในข้างต้น กอปรกับที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับชุมชนม้งในประเด็นของการจัดการทรัพยากรค่อนข้างน้อย ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาชุมชนม้งภายใต้บริบทของการแย่งชิงทรัพยากรกับแรงกดดันภายนอกอันเป็นที่มาของการตอบโต้ ปรับตัวของชุมชนม้งต่อการต่อสู้เพื่อได้มาซึ่งสิทธิและอำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรผ่านชุดภาพตัวแทนในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ที่ถูกนำเสนอ

2. ทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานศึกษาและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ มี 3 ประเด็นหลักกล่าวคือ

2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร

2.2 แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน

2.3 แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและกระบวนการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ผ่านทุนทางวัฒนธรรม

ของกุ่มชาติพันธุ์ โดยทั้งหมดมีเนื้อหาสังเขปดังต่อไปนี้

2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร

ในสองทศวรรษที่ผ่านมา การช่วงชิงนิยามสิทธิเหนือทรัพยากรในเขตภูเขาทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยนั้นเป็นผลของความขัดแย้งเรื่องระบบคิดเกี่ยวกับระบบนิเวศน์และปัญหาสภาพแวดล้อมที่ไม่ตรงกัน (Isager 1997) ไม่ว่าเรื่องการลดลงของพื้นที่ป่า การเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดิน หรือแม้กระทั่งการลดลงของปริมาณน้ำเพื่อการเพาะปลูกก็ตาม ระบบคิดที่แตกต่างกันนี้นอกจากเป็นผลของกระแสโลกาภิวัตน์เกี่ยวกับสำนึกห่วงใยในระบบนิเวศน์ของโลกซึ่งเป็นตัวเร่งที่สำคัญอันหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมและระบบความเข้าใจของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนที่สูงสั่นคลอน อันนำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ในการนิยามความหมายของระบบนิเวศน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับกลุ่มที่ยึดหลักวิชาการทางวิทยาศาสตร์ การต่อต้านระบบคิดที่แตกต่างนี้มีเป้าประสงค์เพื่อการอยู่รอด รักษาสิทธิและสืบสานความเป็นมาตั้งแต่อดีต ปรากฏการณ์ที่พบเห็นกันนั้นมีความชัดเจนว่าชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงนั้นกลายเป็นชุมชนที่ “ถูกกระทำ” เป็นพื้นที่ของการต่อสู้เพื่อแย่งชิงการนิยามความหมายของสิทธิเหนือพื้นที่ป่า (สมบัติ 2540)

การควบคุมจัดการพื้นที่ตามหลักกฎหมายของรัฐไทยมีความเป็นมาที่ไม่ยาวนานนัก เริ่มตั้งแต่การที่รัฐส่วนกลางได้ตราพระราชบัญญัติป่าไม้เพื่อการขยายอำนาจการควบคุมจัดการทรัพยากรและเพื่อการควบคุมพื้นที่ป่าในปี พ.ศ. 2484 ในกรณีของภาคเหนือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชนเกิดขึ้นเนื่องจากนโยบายป่าไม้แห่งชาติปี พ.ศ. 2528-2532 ที่รัฐได้มีมติกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำโดยการจำแนกพื้นที่ป่า รวมทั้งการออกมาตรการการควบคุมการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ ลำธาร ซึ่งส่งผลให้พื้นที่ป่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ ที่ทำกินของกลุ่มชุมชนบนพื้นที่สูงกลายเป็นเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ภายใต้อำนาจการควบคุมการจัดการของรัฐ รูปแบบการขยายอำนาจรัฐสู่การควบคุมทรัพยากร โดยเฉพาะในเขตที่เป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นั้นมีรูปแบบหลากหลายและมากด้วยยุทธวิธีในระดับการปฏิบัติ แต่แท้ที่จริงแล้วก็เป็นกรที่ยึดรูปแบบการจัดการเชิงเดี่ยวตามหลักวิทยาศาสตร์ การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมักถูกมองว่าไม่มีประสิทธิภาพ รัฐจึงเข้ามาจัดการเปลี่ยนให้ทรัพย์สินของชุมชนกลายเป็นทรัพย์สินของรัฐและของบุคคลซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเปิดช่องทางให้รัฐรวบอำนาจการจัดการทรัพยากรมาจากท้องถิ่นและให้คนนอกหรือกลุ่มทุนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชน (Geisler 1979)

งานศึกษานโยบายรัฐของ Anan (1997) ซึ่งให้เห็นว่า ปัญหาการจัดการพื้นที่ป่าของประเทศไทยเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกำหนดนโยบายควบคุมจัดการพื้นที่ป่าที่ละเลยความแตกต่างหลากหลาย ความซับซ้อน และการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของระบบการควบคุมจัดพื้นที่ป่า นโยบายการจัดการพื้นที่ป่าของประเทศไทย มุ่งเน้นให้พื้นที่ป่าอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมจัดการของรัฐทั้งในลักษณะการประกาศ

ขยายเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การกำหนดหน้าที่ของดินแดน และการออกเอกสารสิทธิ สำหรับแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหา Chusak (1996) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า การออกกฎหมายขยายเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นนโยบายและมาตรการป้องกันรักษาพื้นที่ป่าที่กีดกันการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า และเป็นการปิดกั้นสิทธิการใช้ประโยชน์รวมทั้งการพึงพิงปัจจัยการดำรงชีวิตจากป่า นโยบายและมาตรการของรัฐดังกล่าวจึงได้รับการต่อต้าน และไม่ยอมรับจากชุมชนท้องถิ่น ทั้งในลักษณะการต่อต้านชัดเจนในชีวิตประจำวัน และการชุมนุมเรียกร้องสิทธิ ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย อาจอยู่ในช่วงระหว่างการต่อต้านแบบสันติวิธี จนถึงการใช้กำลังต่อสู้เรียกร้องด้วยพลังประชาชนซึ่งในที่สุดแล้ว การปฏิเสธ หรือการต่อต้านชัดเจนดังกล่าว ก็เข้าไปสู่ปริวิตกของการต่อสู้เรียกร้องทางการเมือง

แนวคิดนิเวศน์วิทยาการเมืองถือเป็นแนวคิดที่ถูกนำประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรอย่างกว้างขวาง ซึ่งงานศึกษาเกี่ยวกับการขยายอำนาจรัฐที่ชัดเจนและอธิบายได้ครอบคลุม เห็นจะได้แก่งาน “Territorialization and State Power in Thailand” ของ Vandergeest and Peluso (เพ็งอ้าง) ที่ได้อธิบายถึงกระบวนการขยายอำนาจผ่านการครอบครองพื้นที่ซึ่งก่อให้เกิดทั้งการรวมเข้าและกีดกันผู้คนออกไปจากพื้นที่ ซึ่งกระบวนการครอบครองพื้นที่ภายในประเทศ (internal territorialization) โดยการทำให้พื้นที่ทางกายภาพมีความหมายและใช้อำนาจรัฐผ่านพื้นที่ ซึ่งการจัดจำแนกพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ยุคของการอ้างอธิปไตยเหนือดินแดน (territorial sovereignty) (2) ยุคของการปักหมุดเขตป่า (forest demarcation) และ (3) ยุคของการแบ่งพื้นที่ป่าตามหน้าที่ทางนิเวศวิทยาของป่า (functional territorialization)

กระบวนการขยายอำนาจผ่านการครอบครองพื้นที่จึงเป็นกลวิธี หรือเทคนิควิทยาเชิงอำนาจ (technology of power) ที่รัฐใช้เพื่อขยายอำนาจการควบคุมพื้นที่และผู้คนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้รัฐในการจัดการควบคุมทรัพยากร การควบคุมพื้นที่จึงมีนัยที่สัมพันธ์กับการขยายอำนาจของรัฐที่เป็นไปในรูปแบบของการกำหนดขอบเขตจำแนกพื้นที่โดยการออกกฎหมายและการใช้แผนที่ Vandergeest (1996) ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทของแผนที่ในฐานะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดอาณาเขตและสื่อสารเรื่องสิทธิบนพื้นที่เพื่อการยึดครองพื้นที่ ควบคุมคน ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและทรัพยากรในพื้นที่นั้นๆ โดยนัยดังกล่าว การขยายอำนาจรัฐผ่านกระบวนการครอบครองพื้นที่ จึงเป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมในขอบเขตพื้นที่โดยใช้อำนาจผ่านกลไกของความเป็นรัฐชาติ มาตรการดังกล่าวจึงเป็นการทำให้พื้นที่ที่มีความหมายและส่งผลให้รัฐมีอำนาจเหนือพื้นที่ นโยบายการจัดการพื้นที่ป่าของรัฐไทยจึงมุ่งเน้นให้พื้นที่ป่าอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมจัดการของรัฐโดยการใช้กฎหมายเพื่อเข้าควบคุม โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ในการจำแนกสภาพป่า แบ่งเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งในลักษณะการประกาศขยายเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การกำหนดหน้าที่ของดินแดน รวมทั้งการออกเอกสารสิทธิสำหรับแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหา

งานศึกษาของ Sturgeon (1996,1998) ได้ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนชาวอาข่าในไทยและจีน Sturgeon ซึ่งให้เห็นถึงนโยบายของรัฐจีนที่ใช้นโยบายรวมเข้า (inclusion) ชาวอาข่าจึงมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ขณะเดียวกันรัฐจีนก็บีบให้ชาวเขาเลิกการปลูกพืชแบบย้ายที่โดยไม่ยึดที่ดินแต่ให้สิทธิเท่ากับประชาชนคนจีนทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากรัฐไทยที่ยึดที่ดินแล้วเอามาปลูกป่า ในกรณีของประเทศไทย Sturgeon พบว่ารัฐใช้นโยบายกีดกัน (exclusion) ชาวอาข่าไม่ให้สัญชาติจึงไม่สามารถร่วมกิจกรรมทางการเมืองและเศรษฐกิจได้ การทำไร่แบบย้ายที่ของชาวอาข่า รัฐไทยก็ห้ามและไม่ให้สิทธิเหนือพื้นที่ เพราะไม่เป็นผลเมืองของชาติไทย ดังเช่น กรณีบ้านพญาไพรซึ่งกรมป่าไม้ยึดที่เอาไปปลูกป่า ชาวบ้านต้องกลายเป็นลูกจ้างปลูกชาของคนได้ทุกวัน บางคนไม่มีงานรับจ้างทำให้ต้องไปขายแรงงานในเมือง เกิดปัญหาโสเภณี และการเป็นโรคเอดส์

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ต่อสู้เพื่อจะนิยามอำนาจการเข้าถึงและสิทธิในทรัพยากร จากงานศึกษาหลายชิ้นที่ได้แสดงให้เห็นการตอบโต้ ปรับตัวของชุมชนต่อการกีดกันของนโยบายรัฐ เช่น งานศึกษาของ Hayami (1997) ที่อธิบายการสร้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิทั้งภายในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์และภายนอกชุมชนที่ตั้งอยู่บนหลักความชอบธรรมที่เป็นหลักสากลและเป็นไปตามธรรมชาติ Hayami ได้สรุปว่ากระบวนการสร้างความชอบธรรม (legitimizing process) เป็นเครื่องมือที่กลุ่มชาติพันธุ์ต้องการสื่อออกไปทั้งเพื่ออ้างความชอบธรรมของสิทธิการจัดการและเพื่อสื่อสารกับคนภายนอกว่าชุมชนมีอำนาจอันชอบธรรมในฐานะนักอนุรักษ์และเพื่อใช้เป็นวาทกรรม (discourse) ผ่านทางกิจกรรมหรือพิธีกรรมอนุรักษ์ต่างๆ เช่น การบวชป่า อันสื่อความหมายของการรักษาเคารพธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ได้อาศัยวาทกรรมการอนุรักษ์เป็นยุทธวิธีที่สามารถนำไปสู่โอกาสของความชอบธรรมในสิทธิการจัดการของชนผู้ด้อยโอกาสได้เช่นกัน

นอกจากนั้นยังเป็นการใช้มิติเชิงประวัติศาสตร์อ้างความชอบธรรมของการเข้าถึงทรัพยากรที่เคยเป็นมาแต่อดีต กล่าวคือ ในอดีตที่มีการตัดไม้ ช่วงการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนานั้นทำให้เกิดแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจซึ่งทุกคนต่างก็เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากป่าในช่วงเวลานั้น เป็นการเสนอภาพประวัติศาสตร์ว่าทุกคนมีส่วนในการทำลายทรัพยากรไม่ใช่น้ำมือของกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้นแต่ยังรวมถึงคนจากภายนอก การสร้างวาทกรรมว่าด้วยการอนุรักษ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นี้เริ่มเป็นที่ยอมรับของคนชั้นกลางในเมืองมากขึ้นว่าการดูแลป่าของชุมชนบนพื้นที่สูงได้ผลจริงจากภูมิปัญญา ภายใต้กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของคนชั้นกลางซึ่งสอดคล้องกับกระแสความห่วงใยระดับโลกนั้นยังได้มีการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic identity) มีการสร้างแม้กระทั่ง

ประดิษฐ์ศัพท์ขึ้นมาใหม่เพื่อเปลี่ยนภาพพจน์ สภาพภาพที่บิดเบือนออกไป เช่น ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เรียกใหม่ตามชื่อที่พวกเขาเรียกตนเองว่าเป็น ปกาเกอญอ, แม้ว เป็น ม้ง หรือ การสร้างแผนที่ชาวบ้าน เพื่อเป็นการต้านแผนที่ของรัฐ (counter mapping) และการสร้างความโดดเด่นของอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้พิธีกรรม นำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ ล้วนเป็นการสร้างวาทกรรมชุดใหม่เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการอ้างสิทธิ์ทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมายควบคุมพื้นที่ป่าซึ่งบ้างก็ขัดแย้งกันเองในระดับนโยบาย บ้างก็ขัดแย้งกันในระดับปฏิบัติ นโยบายรัฐที่ซ้อนทับกับหลักเกณฑ์ดั้งเดิมตามจารีตประเพณีของชุมชน ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชนมากมายดังกล่าวแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกันเองภายในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากความไม่มั่นคงในการถือครองที่ดิน (Anan 1994, 1998)

งานศึกษาที่กล่าวไปข้างต้นช่วยสะท้อนให้เห็นภาพของการพยายามสร้างอำนาจระหว่างการจัดการของรัฐที่มาครอบงำระบบการจัดการของชุมชนท้องถิ่น แต่ท้องถิ่นมิได้เป็นฝ่ายตั้งรับอย่างเดียว แต่พยายามที่จะสร้างชุดความรู้โดยนำระบบการจัดการทรัพยากรมาเป็นอำนาจต่อรอง Moore (1993, 1995) ใช้แนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองที่ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางสัญลักษณ์ Moore เห็นว่ายุทธวิธีที่มีพลังสูงจะสามารถต่อรอง ช่วงชิงการนำ หรือ เสริมอำนาจเชิงสัญลักษณ์และให้ความชอบธรรมในการดำรงตนอยู่มากขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่างานศึกษาเชิงนิเวศวิทยาการเมืองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเมืองในระดับมหภาคและสนใจปัญหาเชิงโครงสร้างมากกว่าที่จะให้ความสำคัญต่อชุมชนและการเมืองในระดับที่ใหญ่เกินไปดังกล่าว ทำให้เรามองไม่เห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน อาทิ ชนชั้น ความสัมพันธ์เชิงหญิง-ชาย ความเป็นชาติพันธุ์ หรือแม้กระทั่งความสำคัญในเรื่องของอายุ Moore จึงได้ขยายมุมมองการศึกษาไปสู่เรื่องของวัฒนธรรมในมิติของการต่อสู้ทางสัญลักษณ์ การช่วงชิงความหมาย การต่อสู้ทางวาทกรรม การต่อสู้ในระดับชุมชน รวมถึงการให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Peet and Watts 1996)

Moore (1995) ได้อธิบายถึงการต่อสู้ของชนพื้นเมืองท่ามกลางบริบทและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสูงในเรื่องของการใช้ประโยชน์และการเข้าถึงทรัพยากรการต่อสู้ช่วงชิงความหมายและต่อสู้ในเชิงสัญลักษณ์ การใช้ความทรงจำทางสังคม และการมองประเด็นความสัมพันธ์เชิงหญิง-ชาย เป็นมิติทางวัฒนธรรมที่เสนอภาพของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ตนอยู่อาศัย Moore เสนอว่า การต่อสู้ช่วงชิงความหมายทางวัฒนธรรมมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร ประเด็นของวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญและสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามต่อสู้ดิ้นรนของกลุ่มชาติพันธุ์หรือชนพื้นเมืองท่ามกลางความขัดแย้ง หากมองในมิติของกลุ่มชาติพันธุ์ การพยายามได้มาซึ่งอำนาจมักจะมีการใช้พันธะกรณีหรือ ข้อผูกพันทางศีลธรรม ตลอด

จนพิธีกรรม เพื่อที่จะให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิก ในการที่จะบรรลุถึงจุดหมายทางการเมืองของกลุ่ม ซึ่งการเมืองในที่นี้หมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระจายการใช้ รวมทั้งการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและทรัพยากร (สุเทพ 2536) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการต่อสู้ดิ้นรนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นผูกโยงอย่างแนบแน่นกับการต่อสู้ทางวัฒนธรรม การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองประเด็นทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเข้าถึงทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

การเลือกใช้การต่อสู้หรือการเมืองทางวัฒนธรรมเป็นการมองบริบทการต่อสู้ของชุมชนอย่างมีพลวัต Moore ชี้ว่า ในงานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองการเมืองในระดับท้องถิ่นในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของเศรษฐกิจการเมืองในระดับภูมิภาค การแทรกแซงของรัฐ และการกลายมาเป็นประเด็นสำคัญในระดับโลก รวมถึงการให้ความสำคัญสำคัญกับการต่อสู้ทางสัญลักษณ์ด้านต่างๆ ที่รวมเป็นรากฐานสำคัญในการต่อสู้ Moore ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการเพิ่มมิติทางวัฒนธรรมในการศึกษาเรื่องสิ่งแวดล้อมว่าเกิดขึ้นจากความพยายามสังเคราะห์และผสมผสานปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อมด้วยมุมมองทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ/สังคม การผนวกมุมมองดังกล่าวเข้ามาศึกษาในประเด็นการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรเกิดขึ้น เนื่องจากความตระหนักว่าคนในชุมชนหรือคนท้องถิ่นไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบย่อยๆที่เป็นหนึ่งเดียวในการกระบวนการแย่งชิงทรัพยากรเท่านั้น เพราะคนท้องถิ่นเองก็มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ หรือความแตกต่างระหว่างเพศและวัย การเมืองทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายซึ่งตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดหนึ่ง ต่างก็พยายามดิ้นรนและหาทางออกให้กับตัวเอง โดยการต่อสู้ทางสัญลักษณ์ หรือกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างๆ เช่น การแย่งแข่งขันในการได้มาซึ่งทรัพยากร (Escobar 1998) โดยนัยนี้ การต่อสู้ทางสัญลักษณ์ หรือการต่อสู้เพื่อช่วงชิงความหมาย ก็คือ การสร้างผลผลิตทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมนั่นเอง (Moore เพิ่งอ้าง)

การทำความเข้าใจต่อความหมายของการเมืองทางวัฒนธรรมจึงอธิบายได้ว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอำนาจ เป็นการต่อสู้ หรือปรับเปลี่ยนของกลุ่มทางวัฒนธรรมกลุ่มย่อยที่ไม่ยอมรับการครอบงำโดยวัฒนธรรมกระแสหลัก (อย่างเบ็ดเสร็จ) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธรรมชาติ เศรษฐกิจ ประชาธิปไตย ความเป็นมนุษย์ ความเป็นหญิง-ชาย ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น หรือ ดังที่ Escobar (เพิ่งอ้าง) กล่าวไว้ว่าการเมืองทางวัฒนธรรมเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปะทะประสานทางวาทกรรมที่เกิดจากปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม

งานศึกษายุทธวิธีเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นกระบวนการคืนชน ปรับตัวและต่อสู้ของชุมชนเพื่อความอยู่รอด ทั้ง การต่อสู้ทางการเมือง การเดินขบวนประท้วง การเผาโค่นต้นยูคาลิปตัส (Lohmann 1990) การปรับองค์กร การผลิตใหม่ของความเป็นชุมชน และการฟื้นฟูอำนาจในการจัดการชีวิตของตนเอง (ยศ 2539) การอ้างสิทธิดั้งเดิมของบรรพบุรุษ (Moore อ้างแล้ว) การใช้ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ การต่อสู้ช่วงชิงความหมายในการจัดการและเข้าถึงทรัพยากร (สมบัติ อ้างแล้ว, Pinkaew 2000) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนนัยการไม่ยอมถูกรอบงำทางความคิด การพยายามต่อสู้ด้วยอุดมการณ์ทางอำนาจของกลุ่มคนที่ต่างกลุ่ม ซึ่งในงานศึกษาของ สกฤณี (2544) เรียกการปรับตัวต่อสู้ในลักษณะเช่นนี้ว่า “การเมืองทางวัฒนธรรม” ที่ชุมชนมีกระบวนการต่อสู้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีกลไกต่างๆ ที่สามารถนำไปปรับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน เช่น การปรับตัวโดยใช้นโยบายที่ขัดกันของรัฐ การใช้ความทรงจำทางสังคมและการใช้สิทธิของการเป็นพื้นเมืองเพื่อแสวงหาทางออกให้กับตนเอง การใช้วาทกรรมเพื่อตอบโต้และต่อต้านวิฤติหรือความรู้กระแสหลักที่ครอบงำอยู่

ประเด็นที่น่าสนใจในงานศึกษาของ Moore นอกจากที่กล่าวในเบื้องต้นแล้ว Moore ยังได้เสนอความคิดในเรื่องของพื้นที่ที่ไม่ได้มีความหมายเพียงพื้นที่ทางกายภาพเท่าที่เห็นเท่านั้น หากแต่มีความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่านั้นมาก กล่าวคือเป็นการมองพื้นที่ในมิติที่ซับซ้อน มีกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์หลากหลายกลุ่ม มีประวัติศาสตร์ มีความทรงจำทางสังคมและมีความหมายที่มากมายซ้อนทับกันอยู่ การทำความเข้าใจความขัดแย้งในพื้นที่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจต่อกลุ่มต่างๆ ประวัติศาสตร์การใช้การจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกันและหมายรวมถึงการทำความเข้าใจความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจากหลายกลุ่ม ซึ่งในการทำความเข้าใจต่อการสร้างความหมายที่ต่างกันนั้น Escobar (อ้างแล้ว) ได้ให้ความเห็นว่า ความหมายเหล่านี้ต่างก็ถูกสร้างขึ้นรับใช้ผู้ให้ความหมายหรือผู้นิยามมันขึ้นมาทั้งสิ้น

เช่นเดียวกันกับงานศึกษาของสมบัติ (อ้างแล้ว) ที่ได้ศึกษาในเรื่อง ปัญหาการนิยามความหมายของป่า และการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ สมบัติพบว่า การสร้างความจริงและการนิยามความหมายของป่าเป็นเรื่องยุทธศาสตร์อย่างหนึ่งของอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่ออ้างความชอบธรรมในการเข้าควบคุมและจัดการทรัพยากร การต่อสู้คืนชนของชาวล่าหู่จึงสร้างค่านิยมตัวเองจากภาพที่รัฐสร้างว่าเป็นผู้ทำลายทรัพยากรว่าเป็น “ชาวล่าหู่ผู้อนุรักษ์” เพื่อสร้างความมั่นใจต่อความมั่นคงในชีวิต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและหมายรวมถึงความมั่นใจต่อพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ล่าหู่ในระบบเศรษฐกิจสังคม การเมืองวัฒนธรรมแบบใหม่

หรือ งานศึกษาของ Pinkaew (อ้างแล้ว) ที่กล่าวถึงการสร้างวาทกรรมใหม่ โดยการสร้างคำใหม่ให้กับระบบการผลิตแบบ shifting cultivation ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากคำว่า “ไร่เลื่อนลอย” ที่เป็น

วาทกรรมกระแสหลัก มาเป็น “ไร้หมุนเวียน” ซึ่งสร้างขึ้นโดยชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน Pinkaew ซึ่งว่าการสร้างความหมายดังกล่าว เป็นการช่วงชิงอำนาจในการนิยามตนเองและระบบการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยน ช่วงชิงการครอบงำของของวาทกรรมกระแสหลักที่มีในสังคมและเป็นการสะท้อนนัยทางคุณค่าของระบบการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ การสร้างความหมายยังสามารถแสดงอำนาจและความมีตัวตนผ่าน “เรื่องเล่า” เพื่อการอ้างสิทธิ์อันชอบธรรมในทรัพยากรได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.2 แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน

การเสนอภาพตัวแทน (representation) โดยทั่วไปมักนิยามว่าเป็น การนิยามความหมาย หรือแนวคิด ผ่านภาษาพูด ภาษาเขียน สัญลักษณ์ ภาพ รหัส เพื่อสื่อความหมายและช่วยให้เกิดความเข้าใจในการอ้างถึงสิ่งต่างๆ ในโลกของความเป็นจริง และ ในโลกของความคิด หรือเราอาจกล่าวได้ว่า เป็นการใช้ภาษาเพื่อสร้างความหมายให้กับวัตถุ เหตุการณ์ ผู้คน และช่วยให้เราแสดงออกบอกเล่าความคิดอันซับซ้อนเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ ดังนั้น ภาษาจึงเป็นเพียงภาพตัวแทนความจริง (หรือภาษาไม่ใช่ความจริง ภาษาไม่ใช่ของจริง) เช่น เมื่อเราวางแก้วและเดินออกจากห้อง เราอาจคิดถึงแก้วได้ แม้ว่าเราจะไม่ได้มองเห็นหรือจับต้องมันแล้วก็ตาม ดังนั้น ในความคิดของเรา เราเพียงแต่นึกถึงมโนทัศน์ของแก้ว ที่เป็นสัญลักษณ์ทางภาษาที่บอกว่าเป็นวัตถุที่เราใช้เพื่อใส่และดื่มน้ำ กล่าวโดยสรุปก็คือ การเสนอภาพตัวแทนเป็นกระบวนการในการสร้างความหมาย เป็นระบบที่เป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้อย่างแตกต่างหลากหลาย (Rosenau 1992, Rabinow 1986)

การเสนอภาพตัวแทน มี 2 ระบบสำคัญ กล่าวคือ ระบบแรกคือระบบที่ทำให้วัตถุผู้คนและเหตุการณ์ต่างๆ เชื่อมโยงกับชุดมโนทัศน์ภายในสมองของเราให้มีความหมายตรงกันเพื่อให้เราสามารถตีความหมายได้ อย่างไรก็ตาม การเสนอภาพตัวแทนนอกจากจะสื่อถึงสิ่งที่เรารู้จักจับต้องได้ในโลกทางวัตถุ หรือที่เราเรียกว่า “โลกที่เป็นจริง” แต่สำหรับระบบหลังนั้น เราสามารถสร้างมโนทัศน์กับสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ด้วย เช่น มโนทัศน์ว่าด้วยสงคราม ความตาย มิตรภาพ หรือ ความรัก รวมทั้งสิ่งที่เรา (อาจ) ไม่เคยมองเห็น เช่น สวรรค์ นรก ดังนั้น การที่การเสนอภาพตัวแทนเป็นกระบวนการนั้น ย่อมหมายความว่า ไม่สามารถเป็นเรื่องของปัจเจกชนแต่ละคนได้ ทั้งๆที่เราอาจสามารถคิด เข้าใจ และตีความโลกภายนอกด้วยตัวเราเอง แต่เราสามารถสื่อสารกับคนอื่นเข้าใจได้ก็เพราะเรามี “แผนที่ทางมโนทัศน์” ที่เราเข้าใจร่วมกัน ซึ่งช่วยนำทางให้เราสามารถตีความอย่างหยาบๆไปในทางเดียวกันได้

อย่างไรก็ตาม การแบ่งปันความหมายร่วมกันนั้นไม่เพียงพอ เพราะเราต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการอธิบายหรือแปลแผนที่ทางมโนทัศน์ โดยที่ภาษานั้นมีความหมายกว้างๆว่าเป็นทั้งภาษาพูด

ภาษาเขียน หรือภาพต่างๆ ซึ่งทั้งเสียง คำ หรือภาพ เป็น “สัญลักษณ์” ซึ่งเราใช้เป็นระบบของการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง ซึ่งความหมายที่ตกลงร่วมกันนี้ถูกสร้างด้วยระบบของการเสนอภาพตัวแทนที่สร้างความหมายหรือรหัส/กฎเกณฑ์ อันแน่นอนของคำหนึ่งขึ้นมาทำให้ดูเหมือนว่ามันเป็นไปโดยธรรมชาติและต้องเป็นเช่นนั้น รหัสจึงดูเหมือนว่าจะกำหนดความสัมพันธ์อันตายตัวระหว่างมโนทัศน์กับสัญลักษณ์โดยอาศัยภาษา (ในความหมายกว้าง) ซึ่งทำให้เกิดการสื่อสารในวัฒนธรรมเดียวกัน แต่รหัสที่ตายตัวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือพระเจ้าเป็นผู้สร้าง แต่เป็นแบบแผนที่มาจากสังคม เด็กได้เรียนรู้ในการทำความเข้าใจรหัสนี้ และกลายเป็นสมาชิกของวัฒนธรรมพวกเขาจึงสามารถแสดงความคิดของเขาผ่านระบบของการเสนอภาพตัวแทนและสื่อสารกับคนที่อยู่ภายใต้ระบบเดียวกัน (Rabinow เฟิงอ้าง)

เมื่อเราเริ่มมองเห็นว่า รหัสเป็นข้อตกลงร่วมกันของสังคม ถึงที่สุดแล้ว เราจึงไม่สามารถมองว่ารหัสนั้นๆ จะต้องตายตัวตลอดไป เช่นเดียวกับเรื่องของการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ได้แปรเปลี่ยนความหมายกลายเป็นเวทีของการต่อสู้ ในประเด็นนี้จึงชี้ให้เห็นว่า ความหมายไม่ได้ดำรงอยู่ในวัตถุในคน แต่ความหมายเป็นสิ่งที่ถูกผลิตสร้างขึ้นและเป็นผลจากปฏิบัติการทางสัญลักษณ์ ซึ่งทำให้สิ่งต่างๆ มีความหมายขึ้นมา

Hall (1997) ได้แบ่งแนวทางการศึกษาภาพตัวแทนไว้คร่าวๆ 3 แนวทางสำคัญ คือ reflective approach (แนวสะท้อนความจริง), intentional approach (แนวเจตจำนง) และ constructionist approach (แนวสร้างความหมาย, ซึ่งผู้ศึกษาใช้แนวทางนี้เป็นกรอบการคิด)

(1) Reflective approach วางอยู่บนสมมุติฐานว่า ภาพตัวแทนเป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนความหมายของสิ่งต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในโลกแห่งความจริง ซึ่งความหมายที่แท้จริงนั้นดำรงอยู่ก่อนแล้วบนโลก

(2) Intentional approach เป็นแนวทางที่มองตรงกันข้ามกับแนวทางแรก กล่าวคือมองว่า ผู้พูดหรือผู้เขียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมา ภาษาจึงเป็นสิ่งที่บอกเจตจำนงของผู้สร้าง ดังนั้น คำจึงมีความหมายหนึ่งเพราะผู้เขียนตั้งใจหรือมีเจตจำนงให้มีความหมายเช่นนั้น

(3) Constructionist approach วางอยู่บนสมมุติฐานที่ว่าภาพตัวแทนเป็นเพียงประดิษฐกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ เพราะการรับรู้โลกของมนุษย์ไม่ได้รับรู้โดยตรงไปตรงมา หากแต่มนุษย์เป็นผู้สร้างความหมายผ่านระบบทางวัฒนธรรมหรือระบบของภาษาอันนำไปสู่การกำหนดเงื่อนไขความเข้าใจในโลกแห่งความจริง หรือ อาจกล่าวได้ว่า เป็นแนวทางที่มองว่าทั้งภาษาและปัจเจกบุคคลไม่สามารถทำให้ภาษามีความหมายตายตัวได้ สิ่งต่างๆ ไม่ได้มีความหมายในตัวมันเอง แต่มันถูกสร้างความหมายขึ้นมา อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษาแนวนี้จะเห็นว่า ภาพตัวแทนเป็นเพียงสิ่งที่

ถูกสร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายโลกทางวัตถุ แต่แนวทางนี้ก็ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของวัตถุบนโลก แต่โลกวัตถุนั้น ไม่ได้เป็นผู้สร้างความหมายของตัวเองขึ้นมา หากแต่คนเป็นผู้สร้างความหมายผ่านระบบทางวัฒนธรรม ระบบภาษา และระบบการเสนอภาพตัวแทน เพื่อสร้างความหมายให้กับโลกและสื่อสารความหมายเหล่านั้นกับผู้อื่น แนวการศึกษาี้ให้ความสำคัญและเน้นย้ำถึงกระบวนการสร้างความจริง เพื่อต่อยอดความเชื่อมโยงระหว่าง “อำนาจ” กับ “ความหมาย” และต้องการชี้ให้เห็นว่า อำนาจคือเงื่อนไขที่กำหนดความหมาย อำนาจจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเข้าใจความจริง ทั้งนี้ แนวการศึกษาซึ่งเชื่อว่า ภาพตัวแทนเป็นผลมาจากการสร้างมี 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก ได้แก่ แนวการศึกษาที่เรียกว่า “สัญศาสตร์” หรือ “สัญวิทยา” ที่สนใจวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อค้นหว่าสัญลักษณ์ทำหน้าที่สื่อความหมายทางสังคมอย่างไร แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์โครงสร้างของสัญลักษณ์ โดยใช้เทคนิคในการตีความหมายแบบต่างๆ เพื่อค้นหากฎเกณฑ์ที่กำหนดโครงสร้างของความหมาย และเนื่องจากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่นำไปสื่อความหมายต้องเป็นสัญลักษณ์ที่เข้าใจร่วมกันในสังคม วัฒนธรรมจึงทำหน้าที่ควบคุมกฎเกณฑ์ในการตีความสัญลักษณ์อีกทีหนึ่ง Roland Barthes และ Jacques Derrida ได้เสนอว่า ภาพแทนความจริงเป็นที่มาของกระบวนการสร้างความรู้ทางสังคม จึงสมควรที่จะวิเคราะห์ภาพตัวแทนในฐานะตัวบทที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เพื่อทำความเข้าใจว่า กระบวนการเสนอภาพตัวแทนเกิดขึ้นเพื่ออะไร ในงานศึกษาเรื่อง “Mythologies” นั้น ได้แสดงให้เห็นวิธีการใช้สัญลักษณ์ทางภาษาสร้างมายาคติทางสังคม โดยวิธีการที่เรียกว่า “การเปิดโปงมายาคติ” ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างความหมายเชิงมายาคติเกี่ยวข้องกับการสร้างความจริง ในแง่ที่ว่ามายาคติถูกสร้างขึ้นด้วยเทคนิควิธีที่ดูเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความเชื่อในหมู่ผู้ดูว่า มายาคติเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผล และเป็นตัวแทนของความจริง ทั้งนี้ ก็เพื่อให้แนวคิดที่ถูกนำเสนอไม่ถูกตั้งคำถามถึงเป้าหมายที่มันถูกสร้าง ขึ้นมา (Barthes 1981)

กลุ่มที่สอง คือแนวทางการศึกษาที่เชื่อว่า ภาพตัวแทนเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อสื่อความหมายทางโลกวัตถุ “The Discursive Approach” แนวการศึกษาี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง “อำนาจ” กับ “ความหมาย” เพื่ออธิบายถึงกระบวนการเสนอภาพตัวแทนกับนัยทางการเมืองที่เกิดขึ้นและการให้ความสำคัญกับการศึกษามิติทางอำนาจ Richard Rorty ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจในหนังสือ “Philosophy and the Mirror of Nature” (1979) ว่าอำนาจ ทำให้เกิดการแบ่งแยกว่าอะไรเป็นความจริง และอะไรไม่ใช่ความจริง และกระบวนการสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการอธิบายภาพตัวแทนนั้นก็เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับอำนาจ (Rabinow อ้างแล้ว)

งานศึกษาที่ประยุกต์ใช้แนวคิดการเสนอภาพตัวแทนที่น่าสนใจได้แก่ ยุคติ (2538) ซึ่งเห็นว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเกิดจากกระบวนการสร้างภาพวัฒนธรรมชุมชนผ่านงานเขียนที่ให้คำอธิบายถึง

วิถีชีวิตชาวบ้านในชนบทในลักษณะที่เห็นว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการปรับตัวต่อแรงกดดันทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทไปสู่ระบอบทุนนิยม ในช่วงปี พ.ศ.2520-2537 ในทฤษฎีของยุคคิด วัฒนธรรมชุมชนจึงมีฐานะเท่ากับ “วาทกรรม” ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบโต้วาทกรรมการพัฒนากระแสหลักซึ่งให้คำอธิบายว่าชาวบ้านอ่อนแอและต้องพึ่งพิงการพัฒนาจากภายนอก เป้าหมายของการเสนอภาพวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับชนบทในการต่อรองกับระบบราชการเพื่อเรียกร้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่มีฐานความคิดจากชนบท ยุคคิดได้ให้ข้อสังเกตถึงแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนว่าเป็นการสร้างขึ้นของชนชั้นกลางในเมืองที่อาศัยองค์ประกอบทางภาษา รูปภาพ ภาพถ่าย เพื่อการผลักดันให้แนวคิดนี้สามารถปฏิบัติได้จริง และสามารถแย้งซึ่งความหมายทางสังคมได้ นอกเหนือไปจากนั้น ยังเป็นความพยายามเสนอภาพตัวแทนความเป็นอุดมคติที่หยุคนึงให้กับชนบทเพื่อทำให้ชนบทกลายเป็นอื่นและในที่สุดก็เบียดขับชาวบ้านให้มีฐานะที่ต่ำต้อยกว่านักพัฒนาผู้ซึ่งสร้างซ้ำ (re-presentation) มากกว่าที่จะสะท้อนความเป็นจริงอย่างตรงไปตรงมา ขณะทำงานศึกษาของ เนตรดาว แพทย์กุล (2543) นอกจากจะพยายามถอดรหัสสัญลักษณ์ที่รัฐผูกซ่อนอยู่ในงานโฆษณาที่ใช้กระแสสิ่งแวดล้อมนิยมมาสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง ซึ่งมีมิติที่เนตรดาวต่อเติมมากกว่ายุคคิด ก็คือ การฉายภาพตัวแทนความจริงซึ่งมีพื้นที่ของการต่อสู้แย้งซึ่งความหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเน้นย้ำลักษณะความเป็นผู้กระทำของคนชายขอบว่าสามารถสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อการแสดงตัวตน และนำมาปะทะ/ต่อรองในเวทีทางการเมืองได้ ไม่ได้เป็นเพียงฝ่ายตั้งรับหรือถูกกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว

นอกเหนือไปจากนี้แล้ว เมื่อพิจารณาการเสนอภาพแทนความจริงในแนวทางที่สังคมเป็นผู้สร้างความหมาย มิได้หมายความว่าทุกคนจะต้องตีความเหมือนกันหมด Foucault เห็นว่าสิ่งที่ประธาน (subject) แสดงออกมานั้น อาจไม่ได้เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง แต่อาจอิงอยู่กับปัจจัยที่ครอบคลุมความนึกคิดของผู้สร้างความหมาย (Dreyfus and Rabinow 1982) แนวการวิเคราะห์ของ Foucault จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจ ในหนังสือ “The Order of Things” Foucault ได้ชี้ถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดการเสนอภาพตัวแทนว่า เกิดจากความปรารถนาที่ผู้สร้างภาพ ต้องการให้ภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นเป็นตัวแทนความรู้ และเป็นสิ่งที่ปราศจากข้อสงสัย เพื่อสถาปนาตัวผู้สร้างภาพให้เป็นผู้มีอำนาจ Foucault จึงเสนอสมมติฐานในการศึกษาความจริง 3 ข้อ คือ หนึ่ง -ความจริงเป็นระบบความเข้าใจที่เกิดจากกระบวนการสร้างและกฎเกณฑ์ที่เผยแพร่ความจริง ไม่มีความจริงใดเกิดขึ้นเองโดยไม่มีเหตุสร้างขึ้น สอง -ความจริงเชื่อมโยงกับระบบอำนาจที่สร้างและรักษาความจริง และเกิดจากความพยายามในการใช้อำนาจสร้างและยืนยันความจริงให้แผ่กว้างออกไป สาม -ปริณิพจน์ของอำนาจที่สร้างความจริง มิได้จำกัดอยู่ที่สถาบันทางสังคม แต่อยู่ที่กระบวนการสร้างภาพ “คนอื่น” และ

“ความเป็นอื่น” ให้กับสิ่งต่างๆ ในโลกของความจริง (Foucault 1982) นอกจากนี้ การเสนอภาพแทน ความจริงยังเกี่ยวพันกับการจำแนกแยกแยะ ตัดสินว่าใครจะถูกบรรจุรวมอยู่ในกลุ่ม (include) และใครที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่ม (exclude) หรือ กล่าวได้ว่าเป็นปฏิบัติการสร้างความเป็นอื่นผ่านภาษา ตัวอย่างเช่น งานศึกษาแนว discursive approach ของ เกย์บร เดชะพีระ ซึ่งวิเคราะห์ภาพยนตร์โฆษณา เกย์บรพบว่า กระบวนการสร้างตัวตนแทนนักอนุรักษ์ชนชั้นกลาง ได้ทำให้เกิดการสร้างภาพชาวเกาะที่มีลักษณะไร้เดียงสา พูดยาไม่รู้เรื่องและไม่สามารถบอกความต้องการของตนซึ่งเป็นการสร้างภาพความเป็นอื่นให้แก่ชาวเกาะ กระบวนการนี้ยังสถาปนาสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจระหว่างเมืองกับชนบท เนื่องจากโฆษณาทำให้ชาวเมืองบอกความต้องการของตนได้ ชาวเมืองจึงมีความชอบธรรมในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากร ในขณะที่ ชาวเกาะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเพราะไม่สามารถอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรได้ในทรศนะของเกย์บร โฆษณาจึงเป็นเทคนิคทางอำนาจที่ทำให้เมืองมีอำนาจครอบงำชนบท (เกย์บร 2539 อ้างใน เนตรดาว แพทย์กุล เฟิงอ้าง)

การเสนอภาพตัวแทนและการสร้างความเป็นอื่นจึงกล่าวได้ว่าไม่ใช่การกระทำอย่างตรงไปตรงมา หากแต่สร้างขึ้นด้วยกลไกที่ซับซ้อนในระบบสัญลักษณ์และการนิยามความหมาย ที่อาศัยเครื่องมือซึ่งลดทอนความเป็นจริงให้กลายเป็นภาพตัวแทนและสร้างตัวแบบเหมารวม (stereotypes) เพื่อทำให้ความสัมพันธ์หรือข้อมูลกลายเป็นวิถีที่จดจำได้ง่าย โดยการนิยามความหมายเพียงบางอย่างให้กับกลุ่มทางสังคมโดยการสร้างภาพในแง่ลบ ดังเช่น ภาพของ “ชาวเขา” ที่ถูกรัฐไทยสร้างขึ้น

ดังนั้น เราจึงไม่ควรลืมว่า สัญลักษณ์ที่เราสร้างขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่เราสมมุติขึ้น ถ้อยคำหรือมโนทัศน์ต่างๆ ก็ไม่ได้มีความหมายในตัวเอง แต่มีความหมายได้เพราะถูกทำเป็นรหัสอันตายตัวติดตรึงอยู่ในความคิดของเราและได้สร้างความหมายหนึ่งใดขึ้นมาในสังคมและรหัสนั้นก็ได้ไปสัมพันธ์กับรหัสอื่นๆ อีกด้วย ภาพที่ดูน่าเสนองานอาจเป็นเพียงเครื่องมือทางอุดมการณ์เพื่อการครอบงำและเป็นเพียงการหิบบกความจริงบางด้านมานำเสนอ ในประเด็นนี้ เมื่อนำไปเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ กระบวนการเสนอภาพตัวแทนจึงไม่ได้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เป็นกลางโดยอิสระ แต่เกี่ยวข้องกับอำนาจและการเมืองอย่างแยกไม่ออก และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ (identity) เพราะความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจะทำหน้าที่จัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้กับ subject และสร้างอัตลักษณ์ที่บอกว่าเราเป็นใคร ดังนั้น อำนาจของผู้รู้และผู้ที่ใช้ความรู้เป็นก็จะมียังอำนาจในการเสนอภาพตัวแทนได้ดีกว่าและมีความน่าเชื่อถือมากกว่านั่นเอง

2.3 แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและกระบวนการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ผ่านทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

กระบวนการศึกษาการนำเสนอภาพตัวแทน และปฏิบัติการเพื่อการช่วงชิงพื้นที่ทางสังคม อันมีที่มาจาก การเลือกรับปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจ รูปแบบ ที่มาของสิ่งที่ เป็น ทุนทางวัฒนธรรม หรือ ทุนทางสังคมที่มีอยู่

ในหนังสือ *Forms of Capital* (1986) Bourdieu ได้ชี้ให้เห็นว่าในสังคมมนุษย์ประกอบไปด้วย ทุนที่ไม่ใช่วัตถุและไม่ใช้ทุนทางเศรษฐกิจ นั่นก็คือ ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ การพยายามที่จะเข้าใจการสร้างความหมายต่อพื้นที่ของชาวบ้านโดยใช้มุมมองของ Pierre Bourdieu ที่มีกรอบคิดทางทฤษฎีซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะทำให้มองเห็นและเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมกับ ทรัพยากร วิธีมองแบบ Bourdieu นี้สะท้อนให้ผู้ศึกษาต้องสำนึกเสมอว่า การศึกษาทางสังคมนั้นเป็นการเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ซับซ้อนหลากหลายมุมมองของความสัมพันธ์ เช่น ในระดับที่เป็นสหสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ ฟังฟังอิงแอบ เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันของปัจเจกและสถาบันที่มีพลวัตผันผวนจากการต่อสู้แย่งชิงเพื่อจะสามารถควบคุมและมีอำนาจเหนือกันและกัน วิธีคิดของ Bourdieu ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคมต่างๆ นั้นจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการมองและวิเคราะห์ปริณทลของการจัดการใช้ที่ดินของชาวบ้าน (อภิญา 2543)

ในนัยนี้ การกระทำต่างๆ ในชีวิตประจำวัน หรือ ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันจึงแสดงออกถึงความ เป็นตัวตนที่แท้จริง หน่วยการวิเคราะห์ที่สำคัญประการแรกคือ ทุน ซึ่ง Bourdieu เห็นว่า ทุนทางวัฒนธรรมก็คือศักยภาพในการกระทำ เป็นความรู้ที่สะสมอยู่ในตนซึ่งอาจได้มาโดยการศึกษาทั้งที่เป็นทางการ หรือการเรียนรู้อยู่แบบอื่นก็ได้ ภายในอาณาบริเวณหนึ่ง คนแต่ละคนจะมีกองทุนทางเศรษฐกิจ กองทุนทางสังคมและกองทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และทุนที่ได้จากการสะสมประสบการณ์ชีวิตของปัจเจก ความเข้าใจและรูปแบบพฤติกรรมของปัจเจกนั้นจะก่อรูปเป็นฐานของคลังทางความคิด หรือ ฮาบีทัส หน่วยวิเคราะห์ที่สำคัญอีกประการต่อมา คือ ปัจเจกผู้กระทำการ ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติการอยู่ในอาณาบริเวณซึ่งคนที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันก็อาจจะมีความคิดคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกัน เช่น อาณาบริเวณของการใช้พื้นที่สูงนั้น มีทั้งเจ้าของที่ดิน นักวิชาการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทต่างๆ ทางสังคม เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าของที่ดินซึ่งก็มีหลายประเภทด้วยเช่นกัน บางคนก็มีที่ดินเป็นของตนเอง บางคนไม่มีสิทธิการถือครองที่ดิน บางคนเช่าที่ดินเป็นรายปี หรือ บางรายก็ไปทำการใช้ที่ดินที่โครงการของรัฐเช่าให้ทำ ดังนั้น ปฏิสัมพันธ์ของคนในอาณาบริเวณหนึ่งนั้นจะเห็นได้ว่ามีบทบาทที่ซ้อนทับเกี่ยวข้องกัน

ในส่วนของการศึกษาในมิติวัฒนธรรมนั้น Bourdieu มองว่านอกจากวัฒนธรรมจะทำหน้าที่เป็นพื้นฐานของการสื่อสารเป็นระบบของความเข้าใจร่วมกันเป็นตัวอย่างทอดความรู้สึกร่วมกันคิดและเป็นการนำพาวิถีชีวิตแบบหนึ่งของคนรุ่นหนึ่งส่งผ่านสืบสานให้กับผู้คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติหรือเป็นช่องทางในการดำรงชีวิตอยู่บนโลกนี้และสร้างพื้นฐานของการดำรงชีวิตอนาคตอีกต่อไปแล้วนั้น วัฒนธรรมยังทำหน้าที่ครอบงำด้วยระบบสัญลักษณ์ต่างๆไม่ว่า ศิลปะ ภาษา พิธีกรรม ศาสนา กฎบัญญัติ ล้วนมีมิติของการครอบงำและจัดความแตกต่างของคนทั้งสิ้น คือทำหน้าที่จัดหมวดหมู่แยกแยะลำดับความแตกต่างซึ่งให้เห็นความเหลื่อมล้ำของผู้คนในสังคมให้อยู่ในลำดับขั้นของฐานานุกรมทางสังคม (social hierarchy) ตามตำแหน่งแห่งที่ที่แตกต่างกันไป

ดังนั้น การทำความเข้าใจวัฒนธรรม หรือกระบวนการผลิตทางวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับอำนาจหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแต่ละพื้นที่ทางสังคมเสมอ ในหนังสือ The Field of Cultural Production (1993) ซึ่งเป็นสังคมวิทยาว่าด้วยอำนาจทางสัญลักษณ์ที่วัฒนธรรมผลิตขึ้นมาได้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการต่อสู้ดิ้นรน แข่งขัน เอาชนะ เพื่อผลิตซ้ำความแตกต่างทางชนชั้น โดยมีให้ผู้ถูกครอบงำนั้นรู้สำนึกโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมไม่ว่า รสนิยม ความเชื่อ หรือ ปฏิบัติการ ทั้งหมดเหล่านี้ล้วนทำหน้าที่ผลิตซ้ำความแตกต่างทางสังคมทั้งสิ้น เมื่อมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อยู่ในระบบการแบ่งชั้นทางสังคม ไม่ได้แยกต่างหากจากชีวิต แต่อยู่ในทุกมิติของความสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น เพื่อจะเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงมิติเชิงอำนาจที่ทำงานอยู่ในระบบสังคม กล่าวคือ ทฤษฎีพื้นฐานของการทำความเข้าใจความเป็นจริงทางสังคมนั้นต้องเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เมื่ออำนาจเป็นพื้นฐานของสังคม การที่จะใช้อำนาจอย่างสัมฤทธิ์ผลต้องมีความชอบธรรมรองรับ ต้องมีกลไกที่จะสร้างการยอมรับว่า ถูกต้องและชอบธรรม ในระบบการผลิตทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน การที่ระบบได้แบ่งชั้นความแตกต่างให้ปัจเจกแต่ละคนเข้ามาต่อสู้กันเพื่อความเป็นเอกในปริภูมิที่ Bourdieu เรียกว่า อาณาบริเวณ จึงเป็นกระบวนการของการสร้างความชอบธรรมให้กับเวทีการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรแห่งชีวิตเพื่อสะสมทรัพยากรหรือทุนของตนและย้อนกลับไปผลิตซ้ำโครงสร้างที่ดำรงความแตกต่างของตำแหน่งแห่งที่ของชีวิตมนุษย์ในสังคม

Bourdieu ได้พัฒนาแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยปฏิบัติการของอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (political economy of symbolic power) ที่มีมโนทัศน์หลักว่าด้วยผลประโยชน์เชิงสัญลักษณ์ แนวคิดที่ว่าด้วยทุนประเภทต่างๆ Bourdieu เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นทุนหรือทรัพยากรชนิดหนึ่ง มีธรรมชาติ/ศักยภาพเป็นทุนที่สามารถนำมาลงทุนในปริภูมิของเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยปฏิบัติการของอำนาจเชิงสัญลักษณ์ได้ จึงจำเป็นต้องมีปฏิบัติการเชิงอำนาจเพื่อจะครองความชอบธรรมในการใช้

อำนาจอย่างไม่เป็นที่กังขาและไม่ถูกตั้งคำถามและสามารถเรียกใช้ ปรับเปลี่ยนในยามที่ต้องการ คือ เป็นการศึกษาว่า ปัจเจกจะเลือกใช้ยุทธวิธีใดอย่างไร ในสถานการณ์ไหน ในการเลือกสะสม ลงทุนหรือ เปลี่ยนรูปแบบทุน จากทุนชนิดหนึ่งไปเป็นทุนอีกชนิดหนึ่ง เพื่อรักษาหรือขับเคลื่อนตำแหน่งแห่งที่ของตนในปริภูมิของสังคม

ใน Logic of practice (1990) Bourdieu ซึ่งให้เห็นว่า ทุนเป็นเสมือนพลังงานทางสังคมซึ่งสามารถอยู่ในรูปแบบต่างๆ ในสถานการณ์ต่างๆ และสามารถปรับเปลี่ยนตนเองจากทุนชนิดหนึ่งกลายเป็นทุนอีกชนิดและ โครงสร้างของปริภูมิเป็นปริภูมิของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปัจเจกแต่ละคนมีพื้นที่ของตนในปริภูมินั้นตามจำนวนทั้งทางปริมาณและคุณภาพของทุนทางทรัพยากรที่แต่ละคนถือครองและเข้าถึงได้ และสังคมให้ความชอบธรรมในการถือครองทรัพยากรดังกล่าวด้วย (Bourdieu 1977, Bourdieu and Wacquant 1992 อ้างใน Isager อ้างแล้ว)

จึงกล่าวได้ว่า ภายใต้บริบทของการต่อสู้เรื่องอำนาจการจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างรัฐและชุมชน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ชุมชนมียุทธวิธีการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งในนัยนี้ งานศึกษาหลายชิ้น (ทวิช 2538, Hayami 1997) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์มักเลือกใช้แนวทางที่มีการเลือกสรรองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของคน โดยทั้งการผลิตซ้ำ ปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนและเลือกรับเอาวัฒนธรรมใหม่บางอย่างผ่านการปะทะประสาน เพื่อการตีความนำเสนอตัวตนใหม่และเพื่อการต่อรองกับกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

3. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเน้นของการนำเสนอภาพตัวตนเพื่อให้เป็นเครื่องมือของอำนาจนั้นมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทและเงื่อนไขของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่
2. เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของการนำเสนอภาพตัวตนภายใต้บริบทเรื่องอำนาจในการจัดการทรัพยากร
3. เพื่อศึกษากระบวนการคัดสรรองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ได้ถูกคัดเลือกเป็นชุดของการนำเสนอภาพตัวตนเพื่อการอธิบายตัวตนให้กับกลุ่มคนภายนอก กล่าวคือชุดภาพตัวตนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร มีอำนาจในการอธิบายอย่างไร มีรูปแบบการรับองค์ความรู้จากภายนอกเพื่อเสริมสร้างกระบวนการนำเสนอภาพตัวตนอย่างไร ในสถานการณ์ใดและต่อสู้กับอำนาจภายนอกในรูปแบบใด

4. เพื่อศึกษากระบวนการเสนอภาพตัวแทนให้เป็นเครื่องมือในการสร้างคำอธิบายถึงการมีตัวตนในพื้นที่ รวมถึงคำอธิบายและชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์ในปัจจุบัน

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิเคราะห์ระบบคิดในกระบวนการสร้างภาพเพื่อให้เป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ผู้ศึกษาจึงปรารถนาเพื่อ

1. เกิดความเข้าใจในเงื่อนไขของการใช้ทรัพยากรผ่านกระบวนการเสนอภาพตัวแทนของชุมชน

2. เกิดความเข้าใจกระบวนการคัดสรรองค์ประกอบทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่คัดเลือกเป็นชุดของการเสนอภาพตัวแทนเพื่อการอธิบายตัวตนให้กับกลุ่มคนภายนอก และเป็นทุนที่มีพลังอำนาจในการควบคุมรูปแบบการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ กล่าวคือ ชุดคำอธิบายเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร สะสมอำนาจเชิงสัญลักษณ์อย่างไร มีรูปแบบการรับรององค์ความรู้จากภายนอกเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ที่เป็นทุนของชุมชนอย่างไรบ้าง ในสถานการณ์ใดและต่อผู้กับอำนาจเชิงเศรษฐกิจในรูปแบบใดบ้าง

3. เกิดความเข้าใจกระบวนการเสนอภาพตัวแทนให้เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ร่วม (collective identity) ของกลุ่มชาติพันธุ์อันเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของการมีตัวตนในพื้นที่และเพื่อให้อสอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรในปัจจุบัน

5. กรอบความคิดในการศึกษา

ที่ผ่านมา กล่าวได้ว่ารัฐได้นำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในลักษณะที่หยุดนิ่ง ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง งานศึกษาชิ้นนี้จึงให้ความสำคัญกับการเสนอภาพตัวแทนอันมีลักษณะเป็นการเมืองเพื่อได้มาซึ่งอำนาจเชิงสัญลักษณ์ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องภาพตัวแทนและแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในการทำความเข้าใจปฏิบัติการที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทและเงื่อนไขของพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ ผู้ศึกษาให้ความสนใจกับกระบวนการคัดสรรทุนทางวัฒนธรรมทั้งที่มีอยู่ดั้งเดิมและจากการผสมผสานเลือกรับปรับใช้กับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อการได้มาซึ่งอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนม้งแห่งบ้านแม่สาใหม่ ทั้งที่เป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและการนำเสนอภาพตัวแทนการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมระดับชุมชน เพื่อช่วงชิงพื้นที่ของการยอมรับและสร้างลักษณะที่แตกต่างโดดเด่นทางวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่ออ้างความชอบธรรมของการอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน กล่าวโดยสรุปคือ ท่ามกลางบริบทความขัดแย้งในการจัดการ

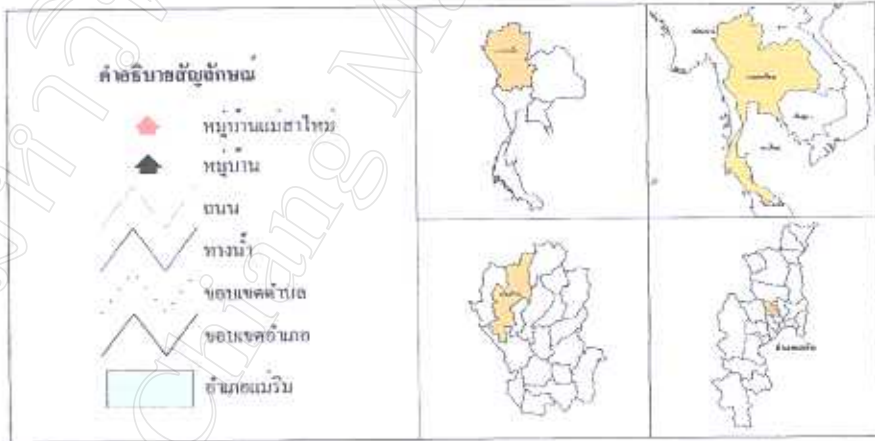
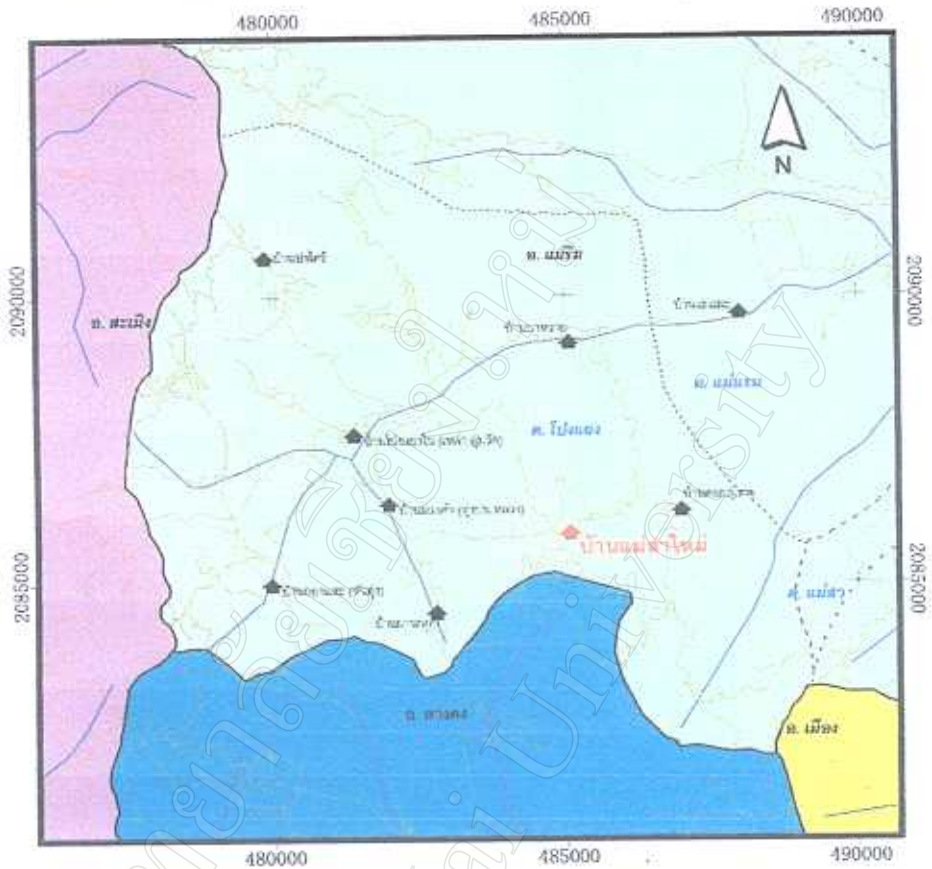
ทรัพยากร กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีกระบวนการนำเสนอภาพตัวแทนอย่างไร ภาพตัวแทนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไรและสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในการช่วงชิงความชอบธรรมเพื่อให้มีสิทธิในการจัดการป่า และเปิดพื้นที่ของการยอมรับจากสังคมภายนอกในลักษณะใด ทั้งนี้ ผู้ศึกษาเชื่อว่าการนำเสนอภาพตัวแทนดังกล่าวมีลักษณะที่ทั้งเป็นการนิยามความหมายใหม่ เลือกรับปรับใช้และการผลิตใหม่ของความรู้ท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ของการสร้างความชอบธรรมในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรบนพื้นที่สูง

6. พื้นที่ศึกษาและวิธีการวิจัย

6.1 การเลือกกลุ่มชาติพันธุ์และพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษานี้ คือ ชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ 6 ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นหมู่บ้านที่เป็นหนึ่งในหมู่บ้านเครือข่ายชุมชนม้ง ที่เริ่มตั้งถิ่นฐานในแถบนี้มากกว่า 53 ปี โดยชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่เป็นชุมชนบนพื้นที่สูงที่ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย (ประกาศเมื่อ ปี พ.ศ. 2524) ห่างจากตัวอำเภอแมริมประมาณ 23 กิโลเมตรและตั้งอยู่ในขอบเขตลุ่มน้ำสาซึ่งทิศเหนือจรดตำบลแม่แรม อำเภอแมริมทิศใต้จรดเขตตำบลบ้านโป่ง อำเภอหางดง ทิศตะวันออกจรดตำบลแม่แรมและตำบลสุเทพ และทิศตะวันตกจรดอำเภอสะเมิง (ดูแผนที่ 1 ประกอบ)

แผนที่ 1 แสดงบริเวณที่ตั้งพื้นที่ศึกษาและหมู่บ้านใกล้เคียง

แผนที่อ้างอิง :
 แผนที่ภูมิประเทศ มาตรฐาน 1 : 50,000 พิมพ์ครั้งที่ 1 - RTSD ลำดับชุด L7017 พกทตชระวา 4746 I
 รวบรวมข้อมูลจนถึงปี พ.ศ. 2539

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป็นภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเล 900-1,685 เมตร มีต้นป่าน้ำอยู่ทางทิศใต้ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาซึ่งเป็นเทือกเขาต่อจากคอยสุเทพ-ปุย มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือ น้ำตกแม่สาซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยว กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่อาศัยในชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่เป็นชาวเขาเผ่าม้งมีจำนวน 205 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 1,603 คน แยกเป็นชาย 808 คนและเป็นหญิง 795 คน (ข้อมูลจากการสำรวจ มีนาคม 2545)

โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านมีการคมนาคมโดยถนนมีลักษณะเป็นพื้นดินลูกรัง มีไฟฟ้าและน้ำประปาภูเขา รวมทั้งมีโรงเรียน 1 แห่งสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปตั้งทำการเพื่องานพัฒนาได้แก่ มูลนิธิโครงการหลวงบ้านแม่สาใหม่ หน่วยจัดการต้นน้ำ และเครือข่ายสิ่งแวดล้อมม้ง

ชุมชนบ้านแม่สาใหม่กล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจและถูกใช้เป็นที่ศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากพิจารณางานศึกษาเกี่ยวกับชุมชนแม่สาใหม่ที่ผ่านมาพบว่าสามารถแบ่งลักษณะงานศึกษาออกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ

1. งานศึกษาในมิติของชุมชนกับการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เช่น งานศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนววัฒนธรรมชุมชน ของ ชยุดิ (2543) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแม่สาใหม่ หรือ งานศึกษาของวิไลภรณ์ (2541) ซึ่งได้ทำการศึกษาทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตบ้านแม่สาใหม่ โดยใช้แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. งานศึกษาในเชิงพัฒนารูปแบบในการบำบัดยาเสพติด ของ ประสิทธิ์ และคณะ (2538) ที่ทำการวิจัยและประเมินผล โครงการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันการใช้สารเสพติดในชุมชนแม่สาใหม่โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบำบัดยาเสพติด โดยเน้นการใช้กลไกทางสังคมวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะการอาศัยกลไกทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประเพณี พิธีกรรมและความเข้มแข็งของระบบเครือญาติเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด หรือ งานศึกษาของ สมเกียรติ (2535) ที่ทำการศึกษาเชิงสำรวจถึงพฤติกรรมการเสพยาเสพติดกับสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนของชุมชนม้งบ้านแม่สาใหม่และพบว่ายาเสพติดได้แพร่ระบาดอยู่ในระดับรุนแรง ขณะที่ จีรพรรณ (2537) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดและพบว่าสมาชิกองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการสละแรงงานมากที่สุด

3. งานศึกษาทางด้านการส่งเสริมการเกษตร ของ จุฑามาศ (2539) ที่ศึกษาถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการยอมรับกระบวนการเกษตรบนพื้นที่สูงของเกษตรกร และงานศึกษาของ

สุภาพ (2542) ที่ทำการศึกษ่าปัจจัยที่มีผลต่อการป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรบ้านแม่สาใหม่ เป็นต้น

ในที่นี้ อาจกล่าวได้ว่า งานศึกษาเบื้องต้นได้ให้ภาพตัวแทนของชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ในแง่มุมที่ต่างกันออกไป แม้ว่าจะมีงานศึกษาในประเด็นการจัดการทรัพยากรอยู่บ้าง แต่งานศึกษาที่กล่าวมาก็มีได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากร อันเป็นที่มาของการนำเสนอภาพตัวแทนของชุมชนและชุดความคิดเบื้องหลัง ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาของความสนใจในการศึกษาชุมชนบ้านแม่สาใหม่โดยอาศัยกรอบแนวคิดเรื่องการเสนอภาพตัวแทนเพื่อทำความเข้าใจความพยายามอ้างสิทธิการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนแม่สาใหม่ทั้งในระดับที่ถูกนำเสนอผ่านชุดภาพตัวแทนและระดับปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

นอกจากเหตุผลดังกล่าว เมื่อพิจารณาบรรดากลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูง เห็นได้ว่า มั่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถเรียนรู้ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างดี เห็นได้ทั้งจากการปรับตัวเข้ากับสภาพเศรษฐกิจแบบระบบตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้บริบทของกระบวนการพัฒนาและความทันสมัย ผู้ศึกษาจึงมีความตั้งใจที่จะเลือกทำการศึกษ่าชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการสร้างอัตลักษณ์และบทบาทเด่นชัดท่ามกลางการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ ภายหลังจากที่รัฐบาลได้ใช้มาตรการเด็ดขาดยุติการปลูกฝิ่นบนพื้นที่สูง ในปี พ.ศ. 2520 ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ก็เริ่มหันมาเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์เพื่อขายให้กับตลาดพื้นราบ ในปัจจุบันนอกจากชาวมั่งบ้านแม่สาใหม่จะรับเอารูปแบบการเกษตรเชิงพาณิชย์แบบเข้มข้นแล้ว ชุมชนยังต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีการผลิตแบบสมัยใหม่ อาทิ เครื่องพ่นยา ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ เห็นได้ชัดเจนว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการผลิตแบบดั้งเดิมมาเป็นการเพาะปลูกพืชพาณิชย์เพื่อป้อนเข้าสู่ระบบการตลาดเป็นหลักนั้น ได้ส่งผลให้ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่เพิ่มแรงกดดันต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติประเภทดิน น้ำและป่า พร้อมกับการใช้สารเคมีเพื่อความต้องการเพิ่มผลผลิตอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ ในทรศณะนี้ ชาวมั่งจึงกลายเป็นตัวการในการทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ต้นน้ำอันเป็นการสร้างภาวะมลพิษแก่ชุมชนพื้นราบ

ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือตลอดระยะเวลาประมาณเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา การนำเสนอภาพลักษณ์ให้ชาวมั่งเป็นแพะรับบาปในการทำลายต้นน้ำลำธารและการใช้สารเคมีบนพื้นที่สูงจึงได้ถูกหยิบยกมาใช้เป็นประเด็นโจมตีจากทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและจากนักอนุรักษ์ ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่มิได้จำกัดบทบาทเป็นเพียงผู้ที่ถูกกระทำ กลับมีความพยายามในการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในทางเลวร้ายให้กลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านการรื้อฟื้นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่ารอบๆชุมชน

ในกรณีของชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ได้มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองเพื่อต่อย้ำอุดมการณ์สิทธิชุมชนในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2524 ที่ส่งผลให้พื้นที่ทำเกษตรและที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านแม่สาใหม่ทั้งหมดตกอยู่ภายใต้ขอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่จึงมีความพยายามผลิตองค์ความรู้ใหม่ขึ้นเพื่อการสร้างความปลอดภัยในการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของรัฐ โดยการร่วมกับองค์กรต่างๆ ทั้งองค์กรเอกชน เช่น สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาในประเทศไทย และหน่วยงานของรัฐ เช่น ศูนย์พัฒนามูลนิธิโครงการหลวงแม่สาใหม่ หน่วยฟื้นฟูป่าไม้ท้องถิ่น เป็นต้น

แม้ว่าชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่จะเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจถูกใช้เป็นที่ทำการศึกษาวิจัยมาตั้งแต่อดีตก็ตาม ในปัจจุบันยังคงเห็นได้ว่าชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ยังคงได้รับความสนใจจากนักวิจัยทั้งการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากพลวัตของชุมชนทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งเมื่อพิจารณาในมิติของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเข้ากับบริบททางสังคมภายนอกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนฐานของเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ซึ่งถือเป็นศักยภาพสำคัญในการผลิตใหม่ทางอุดมการณ์และการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจอยู่เสมอ (อานันท์ 2544) ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงเห็นเป็นจุดสนใจอันสำคัญในการเลือกพื้นที่ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ในการศึกษารังนี้เนื่องด้วยกรณีปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ได้ส่งผลให้ชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่มีความโดดเด่นในเรื่องของการปรับตัวเข้ากับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้เป็นอย่างดี

6.2 วิธีการเข้าถึงข้อมูลและการเก็บข้อมูลในการศึกษา

การศึกษารังนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและใช้ข้อมูลเชิงปริมาณบางส่วนประกอบในส่วนของการถ่วงดุลที่คิด ทั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลทั้งจากมุมมองของคนนอกเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนอยู่กับป่า และจากมุมมองของคนที่ถูกศึกษาวิจัยก่อนนโยบายวาทกรรมการอนุรักษ์ของรัฐและองค์ความรู้ท้องถิ่นเพื่อการเห็นภาพและทำความเข้าใจกับการวิเคราะห์พลวัตองค์ความรู้ท้องถิ่น รวมทั้งการสนทนากับชุมชนมั่งในพื้นที่ศึกษาเพื่อทำการตรวจสอบความเข้าใจในการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา ซึ่งได้ใช้วิธีการเข้าถึงและเก็บข้อมูล ดังนี้

6.2.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่อยู่ในรูปข้อมูลเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิซึ่งในส่วนนี้รวมถึงการศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนข้อมูล พื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมาของการจัดตั้งหมู่บ้าน ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน สาเหตุ

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการใช้ทรัพยากร องค์กรและกลุ่มต่างๆ ซึ่งได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ทั้งจากบันทึกรายงานของทางราชการ ข้อมูลที่มีการบันทึกของชาวบ้าน ตลอดจนข้อมูลจากบันทึกของกลุ่มเครือข่ายมั่ง รายงานจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ รวมถึงศึกษาจากรายงานวิจัย สิ่งพิมพ์ทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ เพื่อความเข้าใจและได้ข้อมูลเบื้องต้นด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

6.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อการทำความเข้าใจที่มาของภาพตัวแทนอันมีลักษณะของการเลือกรับ ปรับใช้และผลิตใหม่ขององค์ความรู้ท้องถิ่น ภายใต้บริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ผู้ศึกษาจึงได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยแบ่งแยกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทางสังคมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนออกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- กลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มผู้นำตระกูลเข้าร่วมบรรพบุรุษเดียวกัน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มแรงงานรับจ้าง กลุ่มเครือข่ายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและกลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมมั่งต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น
- กลุ่มผู้นำทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- กลุ่มข้าราชการของรัฐ เช่น กลุ่มเจ้าหน้าที่โครงการหลวง กลุ่มเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และหน่วยจัดการต้นน้ำแม่สา กลุ่มเจ้าหน้าที่สวนพฤกษศาสตร์
- กลุ่มองค์กรภาคเอกชน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยวิจัยฟื้นฟูไม้ท้องถิ่น โครงการวิจัยลุ่มน้ำแม่ตาช้างและโครงการวิจัยการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืนและพัฒนาชนบทบนที่สูงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ไม่สามารถสอบถามได้ในระหว่างการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ และเนื่องจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการนั้น ชาวบ้านมักให้ข้อมูลที่ให้ภาพด้านเดียว การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการจึงจะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความละเอียดอ่อนและให้ความเข้าใจที่ชัดเจนรวมถึงเห็นภาพความขัดแย้งและวิถีคิดที่ลึกกว่าจากกลุ่มต่างๆ มากขึ้น เช่น ในเรื่องของวิถีคิดต่อการเลือกใช้ชุดภาพตัวแทนในการนำเสนอตัวตนต่อกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

6.2.3 การสังเกตการณ์ ในประเด็นนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกสนามในประเด็นที่ต้องการและเน้นวิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเป็นหลัก โดยเปิดเผยวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยให้กับผู้ถูกวิจัยได้รับรู้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการที่ไม่มีชุดคำถามมาเป็นเงื่อนไข หรือ กล่าวได้ว่าทำให้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งนี้เพื่อสร้างความรู้สึกของความเป็นพวกเดียวกัน เพื่อประโยชน์ต่อสามารถเข้าถึงข้อมูลโดยตรงให้ได้มากที่สุดและเพื่อ

ประโยชน์ต่อความเชื่อถือได้ของข้อมูลและปรากฏการณ์ต่างๆที่พบเห็น ตลอดจนปฏิบัติการจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ อนึ่ง วิธีการสังเกตการณ์นี้ผู้ศึกษามักใช้ในกรณีที่ชุมชนมีการรวมตัวกัน หรือ แม้กระทั่ง การรวมตัวพบปะพูดคุยประจำวันของกลุ่มผู้นำอย่างไม่เป็นทางการในยามค่ำบริเวณร้านค้าชุมชน

ผู้ศึกษาพบว่าการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมนั้นช่วยให้มองเห็นภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน ไม่ใช่แค่การรับรู้ผ่านภาพตัวแทนในเชิงบวกที่ชาวบ้านพยายามนำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำความเข้าใจในเรื่องการใช้ทรัพยากรนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจผ่านการสังเกตปฏิบัติการของชาวบ้านในระดับชีวิตประจำวัน ไม่ใช่แค่การรับรู้ชุดคำอธิบายในเรื่ององค์ความรู้ที่ชาวบ้านนำเสนอ หากแต่การรับรู้สภาพการณ์การใช้ทรัพยากรที่แท้จริงเกิดจากการตามชาวบ้านไปยังพื้นที่เพาะปลูก เป็นต้น นอกจากนี้แล้วการศึกษาเรื่องการเสนอภาพตัวแทนมีความจำเป็นต้องเห็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมการประชุมต่างๆ ทั้งการปรึกษาปัญหาภายในหมู่บ้าน ตลอดจนการสังเกตการณ์การเลือกนำเสนอภาพตัวแทนของชุมชนในการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้และเป็นข้อมูลเชิงลึกมากกว่าการสัมภาษณ์แต่เพียงอย่างเดียว

6.2.5 การสนทนากลุ่ม นอกเหนือจากวิธีการเก็บข้อมูลที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้ศึกษาให้ความสำคัญกับการสนทนากลุ่มซึ่งมีทั้งกลุ่มต่างๆภายในชุมชน หรือกับองค์กรต่างๆที่สัมพันธ์กับชุมชนมั่งบ้านแม่สาใหม่ เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาได้ตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันก่อน การได้ข้อมูลจากวิธีการสนทนากลุ่มนี้ทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะวิธีคิดต่อปัญหาเรื่องความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร การพลิกพื้นภูมิปัญญาที่ถูกคัดสรรมาเพื่อวัตถุประสงค์ของการนำเสนอเป็นภาพตัวแทน ตลอดจนวิธีคิดต่อกระบวนการคัดสรรองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการเลือกรับปรับใช้และการผสมผสานของความรู้ท้องถิ่นที่ได้ถูกนำมาใช้เป็นทุนในการนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ที่มีอำนาจเชิงสัญลักษณ์เพื่อการสร้างภาพลักษณ์ในการอ้างสิทธิการจัดการทรัพยากร

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเชิงเอกสารกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถือเป็นแนวทางสำคัญที่ผู้ศึกษาใช้เพื่อการวิเคราะห์ตีความการเมืองของการสร้างภาพเพื่ออำนาจในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่มุมการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านเปรียบเทียบกับการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาที่เชื่อมโยงกับกรอบคิดว่าด้วยการเมืองของการนำเสนอภาพตัวแทนที่สามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์

7. นิยามศัพท์ในการศึกษา

7.1 ภาพตัวแทน หมายถึง ชุดคำอธิบาย องค์ความรู้ต่างๆที่ชุมชนนำมาใช้อธิบายถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และชุดภาพตัวแทนที่ถูกลำเสนอ มีนัยของการสร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่และเพื่อสิทธิอำนาจในการจัดการทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่ป่า โดยนัยนี้ ภาพตัวแทนจึงมิได้เป็นเพียงภาพที่หยุดนิ่ง แต่มีการเคลื่อนไหว ผ่านการเลือกรับปรับใช้และตอบโต้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การศึกษาภาพตัวแทนจึงมีนัยของความเป็นการเมืองรูปแบบหนึ่ง

7.2 ทูตทางวัฒนธรรม หมายถึง องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่แต่ดั้งเดิม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อตามประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ได้ถูกคัดสรรนำมาใช้เป็นชุดคำอธิบายเพื่อวัตถุประสงค์ของการเป็นภาพตัวแทนของชุมชน

7.3 ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร หมายถึง ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรป่าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในที่นี้หมายความถึงทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนและความขัดแย้งของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการใช้ทรัพยากรป่าภายในชุมชนเอง

7.4 ปฏิบัติการทางวาทกรรม หมายถึง กระบวนการที่ทำหน้าที่ยึดตรึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคม ในที่นี้ก็คือ ภาวปฏิบัติกรต่างๆของภาพตัวแทนชุมชนที่มีปฏิบัติการผ่านพิธีกรรม ผ่านนักพัฒนาเอกชน ผ่านงานเขียนของนักวิชาการเพื่อนำเสนอตัวตนในภาพลักษณ์ใหม่

7.5 พื้นที่ทางสังคม ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ที่ทำการเสริมอำนาจให้กับชุมชนในฐานะที่เป็นกลุ่มคนชายขอบเพื่อให้สามารถต้านทานอำนาจที่ครอบงำของกลุ่มผู้มีอำนาจได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีนัยทางการเมือง

7.6 ตัวตนและอัตลักษณ์ หมายถึง ภาพลักษณ์ใหม่ของชุมชนที่ถูกลำเสนอและสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

7.7 การตอบโต้ของชุมชน หมายถึง ยุทธวิธีที่ชุมชนเลือกรับปรับใช้เพื่อการตอบโต้กับแรงกดดันและอำนาจที่ครอบงำชุมชนภายใต้บริบทของการแข่งขันทรัพยากรทั้งในแง่ของการเลือกใช้อองค์ประกอบจากวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ได้ถูกนำมาตีความใหม่เพื่อเป็นพลังของชุมชนในการต่อสู้ ต่อรอง โดยแสดงผ่านการตีความปัญหา นิยามความหมายในเวทีใหม่ รวมทั้งแยกแยะจัดลำดับและวิวาทะกับชุดวัฒนธรรมที่ครอบงำอยู่

8. เนื้อหาของการค้นคว้าอิสระโดยสังเขป

การค้นคว้าอิสระประกอบไปด้วยเนื้อหาหกบท ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ เนื้อหาส่วนแรกในบทที่หนึ่ง กล่าวถึง ความสำคัญของประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ทบทวนงานศึกษาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กรอบความคิดในการศึกษา ขอบเขตและวิธีการศึกษา ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาและเนื้อหาการค้นคว้าโดยสังเขป

บทที่สองถึงบทที่หก ได้ทำการอธิบายและให้ภาพสิ่งที่ได้จากการศึกษา โดยเสนอภาพของชุมชนจากระดับกว้าง เริ่มจากความเป็นมาของชาวม้งและประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนที่มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและนโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของชุมชน อันเป็นที่มาของการต่อสู้ของชุมชนกับอำนาจที่เหนือกว่า ทั้งที่ปรากฏอยู่ในวิถีคิด ปฏิบัติการของการเสนอภาพลักษณ์ใหม่ของชุมชนเพื่ออำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ท่ามกลางแรงกดดันจากอำนาจภายนอก โดยผู้ศึกษาได้พยายามทำความเข้าใจกระบวนการคิดสร้างสรรค์ประกอบทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนกระบวนการเลือกรับปรับ ใช้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ภายใต้ความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้น แล้วจึงกล่าวถึงบทสรุปที่ได้จากการศึกษารวมทั้งนำเสนอข้อถกเถียงเชิงวิชาการบางอย่างที่ค้นพบอันไม่สอดคล้องกับปฏิบัติการในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน